

ศักยภาพชุมชนในการจัดการแก้ไขปัญหายาเสพติด

Community Potential to Prevention and Solutions Drug Problems

ปิยลักษณ์ โพธิ์วรรณ¹

¹ อาจารย์ประจำสาขาวิชารัฐศาสตร์ วิทยาลัยกฎหมายและการปกครอง

มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม e-mail:noksoda@gmail.com

บทคัดย่อ

บทความนี้เป็นส่วนหนึ่งของงานวิจัย เรื่องศักยภาพชุมชนในการเสริมสร้างความเข้มแข็งในการจัดการปัญหายาเสพติดตามโครงการกองทุนแม่ของแผ่นดิน บ้านเหล่าน้อย อำเภอเมือง จังหวัดมหาสารคาม ซึ่งมีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาศักยภาพในการป้องกันและแก้ไขปัญหายาเสพติดในชุมชนและเพื่อศึกษาแนวทางการปรับใช้ศักยภาพชุมชนกับการป้องกันและแก้ไขปัญหายาเสพติด โดยบทความนี้ต้องการนำเสนอถึงการใช้ชีวิตในชุมชนในการจัดการแก้ไขปัญหายาเสพติดในพื้นที่เฝ้าระวัง ที่พบการระบาดของยาเสพติด โดยผ่านการสะท้อนประเด็นของศักยภาพชุมชนในการจัดการกับปัญหายาเสพติดด้วยตนเองผ่านสมาชิกในชุมชนและผู้นำชุมชน รวมถึงการแสดงออกซึ่งการสร้างเครือข่ายทางสังคมในการขอความร่วมมือกับหน่วยงานภาครัฐในการจัดการกับปัญหายาเสพติด ในชุมชนเขา อำเภอเมือง จังหวัดมหาสารคาม โดยใช้ระเบียบวิธีวิจัยเชิงคุณภาพ กลุ่มเป้าหมายในการวิจัยแบ่งออกเป็นสองส่วน คือ กลุ่มของผู้ให้ข้อมูลหลัก ได้แก่ เจ้าหน้าที่หน่วยงานภาครัฐ และกลุ่มผู้นำชุมชน และกลุ่มของผู้ให้ข้อมูลทั่วไป ได้แก่ สมาชิกในชุมชน และเด็กเยาวชนในพื้นที่ ผลการวิจัยพบว่า ศักยภาพชุมชนในการป้องกันและแก้ไขปัญหายาเสพติดนั้น จำเป็นจะต้องใช้จิตสำนึกร่วมของคนในชุมชน โดยคนในชุมชนจะต้องตระหนักถึงความสำคัญของปัญหาที่เกิดขึ้นในชุมชน โดยไม่คิดที่จะพึ่งระบบการดำเนินงานของภาครัฐเท่านั้น แต่ชุมชนจำเป็นต้องสร้างจิตสำนึกร่วม และดำเนินการภายในชุมชนด้วยตนเอง ทั้งนี้จะเป็นการใช้ภูมิปัญญา ระบบประเพณี วัฒนธรรมชุมชน ผสานกับการสร้างเครือข่ายทางสังคมกับหน่วยงานอื่น แล้วนำองค์ความรู้หรือบทเรียนที่ได้มาสร้างรูปแบบกิจกรรมในการป้องกันและแก้ไขปัญหายาเสพติดภายในชุมชน

คำสำคัญ: ศักยภาพชุมชน แนวทางการป้องกันและแก้ไข

Abstract

This article is the part of the Strengthening community capacity in order to manage of narcotic drug problem of Mae Khong Pan Din fund, Ban Laonoi, Muang

Maha Sarakham. This research aims to present a way of life in the community for drug problems management. In the terms of this article reflect the community's capacity to deal with drug problem on their own, through community members and community leaders. Expression, which includes the creation of social networks in cooperation with government agencies to deal with drug problems in the community understand the Kwao, Muang Maha Sarakham. This research used qualitative research methods. The target groups of this research were divided into two parts: key informants were including government officials , community leaders and a group of contributors, including members of the general community, children and youth. The results showed that the community capacity to prevent and resolve drug requires the conscious participation of the community by people in the community will be aware of the importance of problems in the community without thought to rely on the system performance of the public sector only. The community needed to build conscious and operate within their own communities. The system will used the wisdom traditions, cultural community merge to create a social network with other agencies and then used body of knowledge or lessons learned to create models in preventing and solving drug problems within the community.

Keyword: Community Potential, Guideline for Protect and Solve

1. บทนำ

ท่ามกลางสังคมที่มีความเปลี่ยนแปลงในทุกด้านตลอดเวลา ย่อมจะปฏิเสธไม่ได้ว่าความเจริญไม่ว่าจะทางด้านเศรษฐกิจ สังคม เทคโนโลยี ความทั้งความสิ้นไหลทางวัฒนธรรม มีอิทธิพลและมีบทบาทในการใช้ชีวิตของคนในสังคม อีกทั้งยังปฏิเสธ

ไม่ได้ว่าความเจริญนั้นได้นำมาซึ่งสังคมความเสี่ยง ไม่ว่าจะเป็นด้าน
สาธารณสุข แรงงานข้ามชาติ เอดส์ และยาเสพติด

จากข้อมูลสถิติการจับกุมของตำรวจภูธรจังหวัด
มหาสารคาม ในรายงานการป้องกันและปราบปรามอาชญากรรม
และสรุปคดีอุกฉกรรจ์และสะเทือนขวัญ ประจำปีเดือนตุลาคม 2556
รายงานเปรียบเทียบกับตุลาคมปีที่แล้ว พบว่า มีคดีเกี่ยวกับทรัพย์สิน
จำนวน 343 คดี ความผิดเกี่ยวกับชีวิตและร่างกาย 224 คดี
ความผิดต่ออาวุธปืนและการพนัน จำนวน 93 คดี ความผิดเกี่ยวกับ
เพศและการบุกรุก จำนวน 145 คดีและความผิดเกี่ยวกับ พ.ร.บ.
ยาเสพติด จำนวน 788 คดี^[1] ซึ่งจากรายงานการประชุมดังกล่าว
พบว่า คดีที่เกี่ยวข้องกับยาเสพติดนั้นมีจำนวนมากและมีแนวโน้มที่
จะเพิ่มขึ้นทุกปี ประเด็นสำคัญคือ ผู้ต้องหามีทั้งผู้ชาย ผู้หญิงและ
เด็ก รวมทั้งที่เป็นเยาวชน จากสถิติสะท้อนให้เห็นว่าปัญหายาเสพติด
นั้นเป็นปัญหาของคนทุกเพศทุกวัย และเป็นเรื่องที่ใกล้ตัว แม้ว่า
รัฐบาล หน่วยงาน ภาครัฐ ซึ่งมีหน้าที่โดยตรงในการจัดการกับ
ปัญหาเสพติดได้ดำเนินการทำงานอย่างเต็มที่และต่อเนื่อง แต่
ทั้งนี้ก็ยังไม่สามารถที่จะทำให้ปัญหาเสพติดนั้นทุเลาลงได้ แม้แต่
ในส่วนของปราบปรามก็ยังไม่ได้ผลตามเป้าหมายที่วางไว้
เนื่องจากปัญหาเสพติดยังเป็นปัญหาที่มีกระทำความผิดจำนวนมาก
นอกจากนี้ยังพบว่ายังมีเจ้าหน้าที่ทำการปราบปรามมากเท่าไร ยิ่งทำ
ให้ราคาซื้อขายยาเสพติดสูงขึ้น และท่ามกลางสภาวะเศรษฐกิจที่
ต้องดิ้นรนแข่งขัน ก็ทำให้การค้ายาเสพติดนั้นยังเป็นปัจจัยสำคัญใน
การสร้างรายได้ที่สมควรจะเสี่ยงเพราะคุ้มกับค่าตอบแทนที่สูง
ส่งผลให้จำนวนผู้ค้าเพิ่มขึ้นอย่างต่อเนื่อง

ในขณะที่เดียวกันกลุ่มผู้เสพส่วนมากยังพบว่าเป็นกลุ่ม
วัยรุ่น เด็กเยาวชน มีจำนวนเพิ่มมากขึ้น โดยขยายตัวเพิ่มมากขึ้น
จากกลุ่มวัยทำงาน และกลุ่มผู้ผลิต เนื่องจากยาเสพติดเป็นสินค้าที่
ไม่ต้องโฆษณา มีผู้มารับสินค้าไปขายโดยตรง สร้างรายได้จำนวนมาก
ต้นทุนการผลิตต่ำ จึงทำให้มีการผลิตยาเสพติดเพื่อมาจำหน่าย
อย่างต่อเนื่อง ไม่เว้นแม้แต่ในการซื้อขายในสถานศึกษา โดยมี
นักเรียน นักศึกษาเป็นกลุ่มผู้ค้า และสร้างเครือข่ายทางการค้ายา
เสพติดกับกลุ่มผู้ค้ารายใหญ่ด้วยตนเอง

แม้ว่ายาเสพติดจะถูกระบุว่าเป็นวาระแห่งชาติและมี
บทลงโทษสูงสุดถึงขั้นประหารชีวิตก็ตาม แต่ในส่วนของกฎหมายยัง
หละหลวมในการจับกุม ซึ่งผู้ถูกจับกุมส่วนใหญ่ไม่ใช่กลุ่มของผู้ค้า
รายใหญ่ นั่นคือกฎหมายยังไม่สามารถเอาผิดกับตัวการใหญ่ของ
วงการยาเสพติดได้ แต่กฎหมายจับกุมได้เพียงผู้ค้ารายย่อยและผู้
เสพเท่านั้น อีกทั้งให้ปัญหาเสพติดในระดับประเทศยังมีการแพร่
ระบาดอยู่เป็นจำนวนมาก^[2]

จังหวัดมหาสารคาม เป็นจังหวัดที่มีการขยายตัว
ทางด้านเศรษฐกิจแบบก้าวกระโดด และยังเป็นจังหวัดที่ได้ชื่อว่า
เป็น “ดักลิลาคร” เป็นเมืองแห่งการศึกษา มีสถานศึกษาขนาดใหญ่
และมีจำนวนของประชากรแฝงอยู่จำนวนมาก จากข้อมูลของ
สำนักงานคณะกรรมการป้องกันและปราบปรามยาเสพติด ภาค 4

ได้กำหนดพื้นที่เฝ้าระวังด้านการค้าและแพร่ระบาดของยาเสพติดใน
จังหวัดมหาสารคาม เขตอำเภอเมือง อำเภอโกสุมพิสัย และ
อำเภอบรบือ ในส่วนของชุมชน ได้แก่ พื้นที่ชุมชนเขวา ท่าสองคอน
แก่งเลิงจาน หัวขวาง วังยาว ทองเหล็ก โนนแดง วังชัย และบ่อ
ใหญ่^[3]

โดยยาเสพติดที่ระบาดในเขตจังหวัดมหาสารคาม อันดับ
หนึ่ง คือ เมทแอมเฟตามีน (ยาบ้า) ซึ่งแหล่งที่มาส่วนใหญ่ถูกนำเข้ามา
มาจาก สาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว โดยมีเส้นทาง
ลำเลียงยาเสพติดจากพื้นที่ชายแดนสาธารณรัฐประชาธิปไตย
ประชาชนลาวเข้าสู่มหาสารคาม และยังมีส่งผ่านไปยังจังหวัดอื่น
รวมทั้งกรุงเทพมหานคร ผ่านอำเภอบ้านแพ้ว ราชบุรินทร์ เมือง ท่าอุ
เทน จังหวัดนครพนม อำเภอเมือง บึงโขงหลง บึงคล้า ท่าลี่ เชียง
คาน ปากชม จังหวัดเลย และอำเภอศรีเชียงใหม่ เมือง สังคม
จังหวัดหนองคาย^[2] และในจังหวัดมหาสารคาม พบว่าอำเภอเมือง
และในส่วนของพื้นที่ตำบลเขวา เป็นจุดเฝ้าระวังที่สำคัญและเป็น
แหล่งจุดพัก จุดผ่านของยาเสพติด ทั้งนี้เป็นเพราะเป็นที่ของ
ศูนย์รวมแหล่งท่องเที่ยว และมีสถานบันเทิงของจังหวัดปราสาท มี
ร้านอาหารโอเค ร้านอาหาร อบ นวด รีสอร์ท โรงแรม หอพัก
ร้านอาหาร และเรือนจำกลางจังหวัด

ในส่วนของเขตเมืองมหาสารคาม เป็นจุดยุทธศาสตร์
สำคัญด้านแหล่งที่พัก หอพักนักศึกษา จำนวนมากถึง 591 หอพัก
ทั้งที่เป็นหอพักชายและหอพักหญิง ซึ่งจากการให้ข้อมูลโดย
เจ้าหน้าที่ตำรวจ พบว่ามีกลุ่มเด็กเยาวชน นักเรียน และนักศึกษา มี
การรวมกลุ่มมั่วสุมเสพยา ทั้งชายและหญิง มีการโจรกรรมในชุมชน
เกิดขึ้น และมีสถิติของอาชญากรรมเพิ่มขึ้น

แต่ถึงอย่างไรก็ตามในจังหวัดมหาสารคามยังเป็นพื้นที่
ของจังหวัดภาคอีสาน ยังมีประเพณี ขนบธรรมเนียมในการยึดถือ
ปฏิบัติ มีการเชื่อฟังและให้ความเคารพผู้อาวุโสในชุมชน ที่แสดง
ถึงอัตลักษณ์ของคนอีสาน และกลุ่มของนักเรียน นักศึกษาที่เข้ามา
ศึกษาต่อในจังหวัดมหาสารคาม ส่วนมากจะเป็นเด็กจากจังหวัดใน
ภาคอีสานเช่นกัน ดังนั้นการแสดงออกถึงความอ่อนน้อมถ่อมตน
ความผูกพัน ความเคารพนับถือผู้ใหญ่ จึงยังมีอยู่ในบริบทพื้นที่ และ
เมื่อพบว่าเกิดประเด็นปัญหาในพื้นที่ก่อนที่จะมีการแจ้งความ
ดำเนินคดี หรือมีการจับกุม จะพบว่ามีการตักเตือน สั่งสอน และให้
โอกาสกับกลุ่มเด็ก เยาวชน นักเรียน นักศึกษา ก่อนเสมอ นั่นคือ
กรณีที่มีสมาชิกในชุมชนเกิดความขัดแย้งขึ้น ชุมชนสามารถจัดการ
กับความขัดแย้งนั้นได้ โดยผู้อาวุโสในชุมชนจะทำการพูดคุยไกล่
เกลี่ย หาสาเหตุของปัญหานั้นได้

จากข้อมูลพื้นฐาน พบว่า ในเขตพื้นที่ชุมชนเขวา ซึ่งเป็น
พื้นที่เฝ้าระวังของการแพร่ระบาดของยาเสพติด ได้มีสมาชิกใน
ชุมชน แบ่งงานในการเฝ้าระวังชุมชนด้วยตนเอง โดยเฉพาะกับ
ปัญหาเสพติดที่จะแพร่ระบาดเข้ามาในชุมชน ซึ่งการทำงานใน
ชุมชนนั้นเป็นการทำงานด้วยความเต็มใจ และเป็นอาสาสมัคร ไม่ใช่

การแบ่งงานจากหน่วยงานภาครัฐ เป็นการใช้ศักยภาพที่มีอยู่ของชุมชนในการจัดการกับปัญหาเสถียรอย่างยั่งยืน

2. วัตถุประสงค์

2.1 เพื่อศึกษาศักยภาพในการป้องกันและแก้ไขปัญหายาเสพติดในชุมชน

2.3 เพื่อศึกษาแนวทางการปรับใช้ศักยภาพชุมชนกับการป้องกันและแก้ไขปัญหายาเสพติด

3. แนวคิด ทฤษฎี กรอบแนวคิดการวิจัย

3.1 แนวคิด ทฤษฎี

แนวคิดเกี่ยวกับศักยภาพชุมชนและชุมชนเข้มแข็ง

สังคมไทยปัจจุบันรัฐได้ให้ความสำคัญกับการกระจายอำนาจและให้ความสำคัญกับหน่วยงานส่วนท้องถิ่น หรือแม้แต่ชุมชนเอง การนำเสนอให้เห็นว่าชุมชนมีศักยภาพเพียงพอที่จะแสดงศักยภาพของการรวมกลุ่มในการดำเนินงานหรือจัดกิจกรรมบางอย่างด้วยตนเองโดยรัฐมีหน้าที่เพียงเป็นผู้ให้การสนับสนุน จะสะท้อนให้เห็นว่าสังคมหรือชุมชนนี้พร้อมที่จะทำการปกครองตนเองได้และจัดการกับปัญหาที่เกิดขึ้นภายใน ยศ สันตสมบัติ (2541) อ้างใน ฉัตรทิพย์ นาถสุภา และคณะ, 2541^[4] ได้นำเสนอแนวคิดของชุมชนที่จะสร้างความเข้มแข็งและทำการต่อสู้กับการปิดล้อมของตนเองเอาไว้ดำรงรักษาความเป็นอิสระและศักยภาพในการจัดการกับชีวิตของตนเองเอาไว้ได้นั้น ชุมชนจะต้องไปให้พ้นจากการยึดติดกับวัฒนธรรมชุมชนเพียงอย่างเดียว หากจำเป็นต้องปรับเปลี่ยนจารีตประเพณี วิถีปฏิบัติเดิมให้สอดคล้องและเหมาะสมกับความต้องการและความจำเป็นของยุคสมัยชุมชนแต่ละแห่งไม่อาจอยู่อย่างโดดเดี่ยวแต่ชุมชนจะต้องขยายเครือข่ายการเรียนรู้ เครือข่ายการผลิต เครือข่ายการลงทุน เครือข่ายการตลาด ในรูปแบบใหม่ขึ้นมา ในทิศทางของความหมายเดียวกัน อาภาพันธ์ พันธุ์ (2543)^[5] เชื่อว่าการที่องค์กรชุมชนจะสามารถดำรงอยู่ได้และมีความเข้มแข็ง เพื่อที่จะได้ทำหน้าที่ตรวจสอบ และปกป้องสิทธิของท้องถิ่นได้เต็มที่ รัฐเองก็สามารถมีส่วนร่วมแสดงบทบาท เพื่อเสริมสร้างความเข้มแข็งขององค์กรเหล่านี้ได้ด้วยการให้มีความหมายรับรองสิทธิขององค์กรชุมชนต่างๆ ทั้งที่ผูกติดอยู่กับท้องถิ่นตามประเพณี และองค์กรที่ผลิตใหม่ในรูปเครือข่าย โดยไม่จำเป็นต้องจดทะเบียนแต่เพียงอย่างเดียวเสมอไป

นอกจากนั้นความเข้มแข็งขององค์กรชุมชนยังจะมีส่วนช่วยเสริมให้ท้องถิ่นมีศักยภาพมากขึ้น ในการปรับตัวต่อการเปลี่ยนแปลงและการแสวงหาทางเลือกในการพัฒนา

จากความเป็นชุมชนมาสู่ความเข้มแข็งทั้งในทัศนะของฉัตรทิพย์ นาถสุภาและอาภาพันธ์ พันธุ์ สะท้อนให้เห็นถึงความเกี่ยวข้องกับอำนาจรัฐที่ต้องมาบีบบาทเพิ่มเติมในชุมชน ในขณะที่สัญญา สัญญาวิวัฒน์ (2541)^[6] มองแนวคิดของชุมชนเข้มแข็งว่าคือ ชุมชนที่เป็นชุมชนเรียนรู้ (Learning Organization) สมาชิกของชุมชนมีการตื่นตัวอยู่ตลอดเวลาต่อความเป็นไปของโลก รู้ข่าวคราวด้านเศรษฐกิจ สังคม และการเมืองของประเทศ รวมทั้งการเพิ่มความรู้ที่จำเป็นให้แก่ชุมชน เป็นการเรียนรู้จากการปฏิบัติ จากการลงมือทำ ร่วมกัน เป็นการเรียนรู้ร่วมกัน ซึ่งสามารถแก้ไขปัญหาของชุมชนได้ เพราะสิ่งเหล่านี้เป็นเสมือนพลังผลักดันชุมชนอีกทั้งชุมชนจะต้องรู้จักที่จะจัดการตัวเอง (Community Management) ซึ่งการจัดการประกอบด้วย การวางแผน คือ มีโครงการ (Project) ของชุมชน ในโครงการต้องระบุว่าชุมชนจะทำอะไร (What) ใครจะทำ (Who) ทำที่ไหน (Where) ทำเมื่อไร (When) และทำอย่างไร (How) การจัดการกระบวนการเพื่อการดำเนินการตามแผน ชุมชนต้องเตรียมคน เตรียมวัสดุ เตรียมเงิน มีการวางแผนว่าใครรับผิดชอบงานใด การลงมือตามแผนเป็นการทำตามแผนงานที่กำหนด และปฏิบัติตามขั้นตอนจนกว่าจะเสร็จงาน และเป็นชุมชนที่มีจิตวิญญาณ (Spirituality) อันแสดงออกโดยการที่สมาชิกมีความผูกพัน กักตึงชุมชน เสียสละในการทำงานเพื่อชุมชน มีความรู้สึก เป็นเจ้าของชุมชน ห่วงแหนชุมชน มีสิ่งที่สมาชิกจะยึดเหนี่ยวร่วมกัน มีผลประโยชน์ปัจจุบันและอนาคตร่วมกัน ทำให้ชุมชนมีชีวิตจิตใจเหมือนสิ่งมีชีวิตอย่างหนึ่ง ชุมชนต้องมีสันติภาพ (Peaceful) โดยคนในสังคมต้องมีความสันติสุข

ในส่วนของการพิจารณาถึงเรื่องความเข้มแข็งของชุมชน กาญจนา แก้วเทพ (2549)^[7] ได้นำเสนอแนวทางไว้ว่าต้องดูจาก

1. ตัวบุคคลหรือทุนมนุษย์ สิ่งที่บอกความเข้มแข็งของชุมชน คือการเจริญเติบโตในเชิงปริมาณและคุณภาพขององค์กร นั่นคือมีสมาชิกเพิ่มมากขึ้นและมีการสืบทอดคนรุ่นใหม่ๆเข้ามารับช่วงภาระงาน ส่วนในเชิงมิติคุณภาพดูได้จากความรู้ความสามารถ และทักษะ รวมทั้งความคิดและพลังแห่งศีลธรรมทั้งของสมาชิกและผู้นำ อีกทั้งผู้นำอาจดูได้จากความสามารถและการสานผลประโยชน์ส่วนสิ่งที่สำคัญที่ต้องดูอีกอย่าง คือพลังสร้างสรรค์ของสมาชิกในการคิดค้นและทำกิจกรรมอย่างมีชีวิตชีวาและความต่อเนื่อง

2. ปริมาณและคุณภาพของกิจกรรม ผลงานหรือกิจกรรมของกลุ่มมีความต่อเนื่องดำเนินการอย่างเป็นเครือข่าย และ

ขยายกิจกรรมใหม่นอกจากนี้พิจารณาได้จากความสามารถในการจัดการกับปัญหาที่องค์กรเผชิญในภาวะวิกฤต

3. ปริมาณและคุณภาพของทุนที่เป็นวัสดุอุปกรณ์หรือสภาพแวดล้อม พิจารณาจากทุนด้านปริมาณของวัสดุที่เพิ่มมากขึ้นหรือได้มา เช่น กลุ่มวัวควาย มีวัวควายเพิ่มขึ้น กลุ่มสมุนไพรมีการรักษาพันธุ์พืชและป่าตามธรรมชาติ เป็นต้น ส่วนมิติเชิงคุณภาพพิจารณาจากความยั่งยืนของทุน เช่นระบบการบริหารจัดการที่ทำให้สามารถเพิ่มวัสดุและสภาพแวดล้อมที่เป็นทุน เป็นต้น

4. ทุนเพื่อนหรือเครือข่าย การมีเครือข่ายสมาชิกหรือกิจกรรมสะท้อนให้เห็นถึงความสามารถในการพึ่งพาอาศัยซึ่งกันและกัน และเห็นถึงศักยภาพในการระดมทุน ในแง่ปริมาณอาจดูได้จากเครือข่ายในลักษณะของความร่วมมือในการปฏิบัติและลักษณะของอำนาจในการเจรจาต่อรองหรือประสานงาน

5. สถานภาพขององค์กรชุมชน ซึ่งจากองค์ประกอบที่หนึ่งถึงสี่เป็นเพียงการพิจารณาจากตัวองค์กรชุมชนเท่านั้น การพิจารณาศักยภาพควรอ้างอิงจากภายนอกด้วย นั่นคือการประเมินการยอมรับต่อองค์กรชุมชนจากกลุ่มบุคคลภายนอกที่เกี่ยวข้องว่าให้การยอมรับในเรื่องอะไรและมากน้อยแค่ไหน

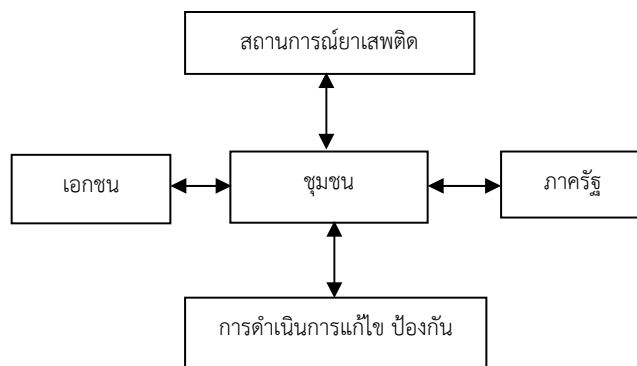
สามารถสรุปกระบวนการพัฒนาจากสถานะของการรวมตัวของชุมชนไปสู่ระบวนการชุมชนเข้มแข็งนั้นชุมชนจำเป็นต้องมีองค์ความรู้ที่เกิดจากการสั่งสมของทุนทางสังคมในชุมชนและมีการจัดการกับปัญหาที่เข้าร่วมทั้งมีการสร้างสรรค์ในการพัฒนาชุมชนให้ก้าวหน้า ซึ่งการที่ประชาชนรวมตัวกันและมีการจัดการนำมาซึ่งทุนทางสังคม (Social Capital) โดยทุนทางสังคมเป็นสิ่งสำคัญในการแก้ไขปัญหา และนำความสุขและความเจริญ ความเป็นชุมชนหรือความเข้มแข็งของชุมชนอันเป็นประชาธิปไตยขั้นพื้นฐานที่จะทำให้การเมืองการปกครองมีความถูกต้องยิ่งขึ้น

แต่อย่างไรก็ตามการรวมตัวขององค์กรชุมชนนั้นเป็นเพียงการรวมตัวเพื่อผลประโยชน์เฉพาะหน้ามากกว่าผลประโยชน์ระยะยาว และมักมีผลประโยชน์ส่วนตัวเป็นองค์ประกอบอยู่ด้วยการรวมกลุ่มอย่างเข้มแข็งจึงไม่เกิดขึ้น ทำให้การต่อสู้ขององค์กรไม่มีความต่อเนื่องและความเป็นเอกภาพเพียงพอ เมื่อใดที่มีการต่อสู้ที่ยืดเยื้อ ก็มักจะเกิดความขัดแย้งกันเองในกลุ่มผู้นำหรือในบางครั้งเมื่อมีการต่อสู้ได้รับผลประโยชน์เฉพาะหน้าบางส่วน บางกลุ่มก็จะยกเลิกการต่อสู้โดยไม่นับถึงผลระยะยาว ซึ่งทั้งหมดเป็นจุดอ่อนที่สำคัญขององค์กรชุมชน

สรุปได้ว่าการศึกษาแนวคิดบทบาทของชุมชน ก็เพื่อที่จะให้ทราบถึงกลไกศักยภาพของชุมชน เนื่องจากบทบาทของ

ชุมชนเปรียบได้กับฐานรากของสังคม และในปัจจุบันชุมชนก็เป็นอีกศูนย์อำนาจที่กำลังพัฒนาเติบโตขึ้นมาภายใต้การให้สิทธิและอำนาจของรัฐธรรมนูญ เพื่อนำศักยภาพของชุมชนไปสู่วิถีปฏิบัติในการแก้ไขปัญหาเสพติด ที่พื้นฐานในการแพร่กระจายของยาเสพติดสาเหตุหลักก็มาจากชุมชน บทบาทของชุมชนจึงเป็นผู้รับทราบปัญหาและสถานการณ์ที่เกิดขึ้นและชุมชนต้องแสดงบทบาทในการแก้ไขปัญหาเสพติดที่เกิดขึ้น โดยผ่านจากความเป็นชุมชนที่สะท้อนถึงการที่ประชาชนจำนวนหนึ่งมีวัตถุประสงค์ร่วมกัน มีอุดมคติร่วมกันหรือความเชื่อร่วมกันในบางเรื่อง มีการติดต่อสื่อสารกัน หรือมีการรวมกลุ่มกันจะอยู่ห่างกันก็ได้ มีความเอื้ออาทรต่อกัน มีเรื่องจิตใจเข้ามาด้วย มีความรัก มีมิตรภาพ มีการเรียนรู้ร่วมกันในการกระทำจนทำให้เกิดแนวความคิดชุมชนนิยมที่ต้องการนำพาชุมชนตนออกจากวิกฤติทางสังคมในประเด็นปัญหาสถานการณ์การระบาดของยาเสพติดในที่สุด

3.2 กรอบแนวคิดการวิจัย

4. วิธีดำเนินงาน

ผู้วิจัยใช้ระเบียบวิธีวิจัยเชิงคุณภาพในการศึกษา โดยดำเนินการตามขั้นตอน ดังนี้

ระยะที่ 1 ระยะเตรียมการ ได้แก่ การศึกษาทบทวนเอกสารแนวคิดทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง การคัดเลือกพื้นที่ในการวิจัยผ่านผู้เชี่ยวชาญในการดำเนินงานยาเสพติดในจังหวัดมหาสารคาม และทำการคัดเลือกกลุ่มเป้าหมายในการให้ข้อมูลชุมชนทั้งที่เป็นกลุ่มผู้ให้ข้อมูลหลัก ประกอบไปด้วยเจ้าหน้าที่ตำรวจเจ้าหน้าที่สาธารณสุข เจ้าหน้าที่ ปปส.ภาค 4 เจ้าหน้าที่สำนักงานพัฒนาชุมชนจังหวัดและผู้นำชุมชน รวมกลุ่มผู้ให้ข้อมูลทั่วไปประกอบไปด้วยสมาชิกในชุมชน เด็กและเยาวชนในพื้นที่วิจัย จากนั้นผู้วิจัยได้ทำการสำรวจชุมชน และสร้างความสัมพันธ์กับคนชุมชน

ระยะที่ 2 ระยะดำเนินการวิจัย ได้แก่ การกำหนดปัญหา การออกแบบการวิจัยและการจัดเก็บข้อมูล รวบรวมข้อมูล การวิเคราะห์ข้อมูล

ระยะที่ 3 ระยะสรุปผลและนำเสนอ ได้แก่ การติดตามประเมินผลและการนำเสนอผลการวิจัย

5. ผลการวิจัย

5.1 สักยภาพในการป้องกันและแก้ไขปัญหาสุขภาพในชุมชน

บริบทพื้นที่และบริบททางสังคมของชุมชน เขา อำเภอเมือง จังหวัดมหาสารคาม จากการศึกษาบริบทพื้นที่ชุมชนทางกายภาพและบริบททางสังคมของชุมชนเขา สรุปได้ว่า ชุมชนเขาเป็นชุมชนอีสาน ที่มีลักษณะเป็นที่กึ่งเมือง กึ่งชนบท มีการประกอบอาชีพที่หลากหลาย และมีประชากรที่มีฐานะทางเศรษฐกิจและสังคมที่มีความแตกต่างกัน นอกจากนี้ยังเป็นพื้นที่ของการทำเกษตร และการทำอุตสาหกรรมขนาดย่อม ได้แก่ การทอผ้า การทำอุตสาหกรรมเครื่องปั้นดินเผา และเป็นที่ตั้งของศูนย์บริการยานยนต์หลายยี่ห้อ

การขยายตัวของเมืองและการคมนาคมที่สะดวก ทำให้เด็กและเยาวชนในพื้นที่เขาเข้ามาศึกษาต่อในตัวเมืองจำนวนมาก จะมีเพียงส่วนน้อยเท่านั้นที่ยังเรียนในโรงเรียนประจำถิ่น ซึ่งส่วนใหญ่จะเป็นผู้ที่มีฐานะยากจน นอกจากนี้การเพิ่มขึ้นของจำนวนประชากรในชุมชนทำให้มีการขยายตัวในส่วนที่อยู่อาศัยหรือพื้นที่ชุมชนเพิ่มมากขึ้น มีการขายที่ดินให้กับกลุ่มนายทุน และพื้นที่ป่าที่เคยมีจำนวนมากลดน้อยลงอย่างเห็นได้ชัดเจน ในส่วนของบริบททางสังคมชุมชนเขาเป็นชุมชนอีสาน ที่ยังคงวัฒนธรรมของคนอีสานที่มีเอกลักษณ์เฉพาะ เช่น การเป็นอยู่ที่เกื้อกูล การมีน้ำใจ ต่อเพื่อนบ้าน การเป็นหูเป็นตาสอดส่องความไม่ชอบมาพากลของชุมชน แต่ถึงอย่างไรก็ตามความเจริญทางด้านวัตถุ และเทคโนโลยี การสื่อสารด้านต่างๆทำให้ชุมชนเขาเปลี่ยนแปลงไปจากในอดีต ความขัดแย้งในชุมชนมีมากขึ้น ความเชื่อ และความคิดที่แบ่งฝ่ายมีให้เห็นได้ชัดเจน ดังเช่นประเด็นปัญหาทางการเมืองในปัจจุบัน ความเชื่อทางการเมืองที่แตกต่างกันในระดับชาติ โยงมาหาปัญหาทางการเมืองในระดับท้องถิ่น เช่น ปัญหาของความนิยมในพรรคการเมืองที่แบ่งฝ่ายของผู้รับสมัครเลือกตั้งผู้นำท้องถิ่น การให้ความร่วมมือและการให้ความสนับสนุนตั้งอยู่บนพื้นฐานของพรรคของพวกเขา แต่แม้ว่าจะมีปัญหาความแตกแยกทางการเมืองในระดับผู้นำท้องถิ่นก็ตาม ผู้คนในชุมชนยังสามารถจัดการกับปัญหาความขัดแย้งได้ เช่น เมื่อมีการทำกิจกรรมร่วมกันของชุมชน ที่สมาชิกต้องเข้ามามีบทบาทสำคัญ อย่างในงานประเพณีบุญต่างๆของความเชื่อทางศาสนา ผู้คนในชุมชนเขาได้ให้ความร่วมมือและช่วยเหลือซึ่งกันและกันอย่างเต็มที่โดยไม่ได้คำนึงถึงความแตกแยกทางความคิดทางการเมืองแต่อย่างใด ในส่วนนี้ชุมชนเขามีศักยภาพในการเลือกใช้ประเพณีของผู้นำ นั่นคือยังมีความเคารพยำเกรงในระดับ

อาวุโส และยังถือว่ามืบทบาททางสังคมในระดับสูง สามารถเป็นศูนย์รวมใจของคนในชุมชนได้

ในส่วนของศักยภาพที่สำคัญในชุมชนเขาคือ เนื่องจากว่าชุมชนเขาเป็นชุมชนติดเมือง และมีกลุ่มคนหลากหลายอาชีพ และมีการศึกษาที่ค่อนข้างสูงอยู่จำนวนมาก ทำให้เป็นเรื่องง่ายในการสร้างเครือข่ายทางสังคมร่วมกับหน่วยงานภาครัฐ สามารถขอความร่วมมือในการจัดการกับปัญหาที่เกิดขึ้นได้ ในส่วนของปัญหาสุขภาพที่ชุมชนได้ถูกระบุเป็นพื้นที่เฝ้าระวังพิเศษของจังหวัดมหาสารคาม ชุมชนเขาได้ตระหนักถึงความสำคัญและโทษภัยของยาเสพติด โดยเฉพาะบางส่วนของพื้นที่ได้มีการจัดการเรื่องยาเสพติดอย่างต่อเนื่องและชัดเจน ได้เข้าร่วมโครงการกองทุนแม่ของแผ่นดิน และจัดการกับปัญหาสุขภาพที่ได้รับรางวัลและถูกจัดอันดับไว้ที่ระดับเอ ช นอกจากนี้ชุมชนเขาได้แบ่งหน้าที่สำคัญในการทำงานเฝ้าระวังยาเสพติดด้วยตนเอง โดยมีหน่วยงานภาครัฐเป็นที่ปรึกษาและชี้แนะแหล่งทรัพยากรให้ ได้แก่ การขอทุนในการจัดทำโปสเตอร์รณรงค์ต่อต้านการแพร่ระบาดของยาเสพติด การจัดทำสติกเกอร์ รณรงค์ต่อต้าน และนำเสนอโทษภัยของยาเสพติดด้วยชุมชนเอง

5.2 แนวทางสำคัญของการป้องกันและแก้ไขปัญหาสุขภาพของชุมชน

ชุมชนเขา ได้มีการสำรวจเป้าหมายของชุมชนว่ามีผู้เสพยาหรือไม่ และมีการค้ายาหรือไม่ ซึ่งการสอดส่องดูแลนั้นชุมชนไม่ได้ดำเนินการอย่างเป็นทางการแต่จะกระทำผ่านการพูดคุยพบปะระหว่างวัน การแลกเปลี่ยนข่าวสาร และขอความร่วมมือจากเจ้าหน้าที่ตำรวจ และองค์การปกครองส่วนท้องถิ่น ในการตั้งด่านตรวจบนเส้นทางสัญจร โดยเฉพาะในเส้นทางถนนหลวงตัดผ่านชุมชน ซึ่งเป็นถนนขนาดใหญ่หลายช่องทาง นั่นคือ ได้มีการตรวจคัดกรองยานพาหนะต้องสงสัย และมีอุปกรณ์สนับสนุนจากการตรวจสอบที่มีความทันสมัย นอกจากนี้ชุมชนเขาได้ประสานความร่วมมือกับสถานศึกษา และการใช้ชุดตำรวจมวลชนสัมพันธ์เข้ามามีบทบาทในการดำเนินการปลูกจิตสำนึกให้กับเด็กและเยาวชนในพื้นที่ รวมทั้งประชาชนทั่วไปให้เข้ามามีส่วนร่วมในการป้องกันและปราบปรามยาเสพติด โดยทางชุมชนได้สนับสนุนให้มีการจัดตั้งแกนนำชุมชนเพื่อต่อต้านยาเสพติด ซึ่งแกนนำชุมชนนั้นประกอบไปด้วยทั้งผู้ใหญ่ และเด็กเยาวชน ที่อาสาเป็นพนักงานด้านยาเสพติดด้วยตนเอง

ในส่วนของการทำงานในพื้นที่เขาได้วางหน้าที่โดยการแบ่งคุ้มบ้านออกเป็นคุ้ม ๆ โดยมีอาสาสมัครประจำในแต่ละคุ้ม ทำหน้าที่เป็นคนประสานงาน เป็นกลไกที่เชื่อมต่อกับศูนย์ปฏิบัติการต่อสู้ยาเสพติดของชุมชน (ซึ่งตั้งขึ้นมาเอง) ทั้งนี้ “คุ้ม” ได้ใช้เกณฑ์ในการแบ่ง คือ เขตการปกครองเป็นหมู่บ้าน ซึ่งชุมชนเขาจะจัดการกับการแก้ไขปัญหายาเสพติดในการใช้มาตรการหยุดยั้งประกอบไปด้วย หยุดยั้งการค้า หยุดยั้งการเสพ และ หยุดยั้งการ

เสพเพิ่ม ซึ่งมาตรการเหล่านี้เป็นการตั้งขึ้นมาเองของคนในชุมชน เขา หลังจากทีคนในชุมชนเห็นว่ามีการซื้อขายยาเสพติด และมีเยาวชนในพื้นที่ติดยามากขึ้น ทำให้ประชาชนในพื้นที่ตะหนักถึงปัญหาสำคัญและต้องการที่จะหยุดยั้งไม่ให้มีเหตุการณ์ในชุมชน จึงมีการจัดประชุมกลุ่มขึ้นในชุมชน มีการพูดคุย แลกเปลี่ยน และหาทางออกร่วมกัน ซึ่งในการประชุมนั้นจะมีบรรยากาศที่เป็นกันเอง ไม่มีพิธีรีตอง และต้องการให้หน่วยงานภาครัฐให้ความร่วมมือ ดังนั้นในการจัดกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับปัญหาเสพติดในบางครั้ง ชุมชนจะมีการเชิญเจ้าหน้าที่หน่วยงานภาครัฐเข้ามารับฟัง เพื่อแลกเปลี่ยนความคิดเห็น ประสบการณ์ และชี้แนะนำเสนอทางออกให้กับชุมชน

ข้อมูลที่ได้จากชุมชนเขา ทำให้ทราบว่าชุมชนนั้นมีปัจจัยและเงื่อนไขในการจัดการกับปัญหาเสพติดโดยใช้ศักยภาพชุมชน คือ ผู้นำชุมชนเป็นต้นแบบ เสียสละ จริงใจ ไม่หวังสิ่งตอบแทน มีการสร้างทีมงานร่วมกันโดยไม่จำกัดว่าจะเป็นผู้นำทางการหรือไม่ ความเป็นที่เป็นนอ้กกัน มีความเชื่อ ประเพณี และวัฒนธรรมที่เหมือนกัน ทำให้มีความเข้าใจกันเป็นพื้นฐาน ขอความร่วมมือง่ายใช้หลักธรรมในพุทธศาสนา อาศัยความศรัทธา ความเชื่อเรื่องกฎแห่งกรรมเพื่อปรับวิธีคิด นำไปสู่การปรับพฤติกรรม มีการกำหนดเป้าหมาย วางแผนการดำเนินงานร่วมกันอย่างชัดเจน ชุมชนมีการสร้างการมีส่วนร่วม โดยการประชุม วิเคราะห์ปัญหา กำหนดแนวทางแก้ปัญหาร่วมกันตั้งแต่นั้น ทำให้ทุกคนรู้สึกเป็นเจ้าของปัญหา และต้องการแก้ปัญหาร่วมกันทั้งชุมชนมีการประชุมต่อเนื่อง ทุกระดับ ทั้งแกนนำ ชาวบ้านในชุมชน และหน่วยงานภาคีหน่วยงานให้การสนับสนุนแผนงานที่ชุมชนคิด มีการสื่อสารรณรงค์ ประชาสัมพันธ์ทั่วถึง ผ่านทุกช่องทางที่ชุมชนมีมีกิจกรรมปลูกฝังจริยธรรมในเยาวชนต่อเนื่องทำงานเป็นเครือข่าย มีการปฏิสัมพันธ์กับชุมชนตนเอง และกับหน่วยงานภาครัฐ

6. สรุปและข้อเสนอแนะ

6.1 สรุปผล

จากผลการศึกษาศักยภาพชุมชนในการจัดการแก้ไขปัญหาเสพติด พบว่าแนวทางในการป้องกันและแก้ไขปัญหายาเสพติดโดยชุมชนนั้นจำเป็นที่จะต้องอาศัยการมีส่วนร่วมของทุกคนในสังคม และต้องประสานความร่วมมือกับหน่วยงานภาครัฐในการจัดการกับปัญหาเสพติด อีกทั้งทุกคนจะต้องตระหนักร่วมกันว่าเป็นปัญหาของทุกคน และมีความจริงใจในการร่วมมือกันแก้ไข ปัญหา ซึ่งสอดคล้องกับงานศึกษาของจันทร์ฉาย สำราญเนตร^[7] และวีระพงษ์ บัวทอง^[8] ที่เชื่อว่าการมีส่วนร่วมและบทบาทของผู้นำในชุมชนเป็นตัวเชื่อมประสานทั้งคนในชุมชน และนโยบายภายนอกให้กับคนในชุมชนได้รับทราบ แล้วนำมาบูรณาการกับระบบวัฒนธรรมชุมชนภายในให้สามารถสร้างรูปแบบกิจกรรมในการสร้างภูมิคุ้มกันชุมชนจากปัญหาเสพติดได้

นอกจากนี้ความเชื่อ ประเพณี และวัฒนธรรมชุมชนสามารถนำมาสร้างศักยภาพของชุมชนในการจัดการกับปัญหาเสพติดได้ ไม่ว่าจะเป็นระบบการปกครองที่อาวุโส การเชื่อฟังผู้ที่สูงอายุกว่า รวมทั้งการบูรณาการภูมิคุ้มกันปัญหาเสพติดจากการพึ่งพาหน่วยงานภาครัฐ การจัดกิจกรรมร่วมกับหน่วยงานภาครัฐ การทำทนายปัญหาให้กับหน่วยงานภาครัฐ และการเข้าร่วมกิจกรรมการประกวดโครงการต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับยาเสพติด รวมทั้งการจัดค่ายเยาวชนในการป้องกันและแก้ไขปัญหายาเสพติด

6.2 ข้อเสนอแนะ

ในการดำเนินกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับยาเสพติด นอกเหนือจากการจัดกิจกรรมในการป้องกันแก้ไขปัญหายาเสพติด และการเสพแล้ว ควรจัดกิจกรรมสร้างรายได้ สร้างอาชีพให้กับประชาชนในชุมชน เพื่อให้สามารถดำรงชีวิตทางเศรษฐกิจได้อย่างยั่งยืน และไม่ยุ่งเกี่ยวกับยาเสพติด

7. กิตติกรรมประกาศ

งานวิจัยนี้ได้รับทุนสนับสนุนจากสำนักวิจัยและพัฒนา มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม ผู้วิจัยขอขอบคุณสาขาวิชา รัฐศาสตร์ วิทยาลัยกฎหมายและการปกครอง ที่ได้อำนวยความสะดวกให้กับผู้วิจัย และได้เอื้อเฟื้อนักศึกษาในสาขาเป็นผู้ช่วยวิจัย ลงพื้นที่ในการเก็บข้อมูล ขอขอบคุณ สถานีตำรวจภูธรเมืองมหาสารคาม และสำนักงานคณะกรรมการป้องกันและปราบปรามยาเสพติด ภาค 4 ที่เอื้อเฟื้อข้อมูลสถิติการจับกุมและการแพร่ระบาดของยาเสพติด ผู้วิจัยขอขอบพระคุณในความกรุณาเป็นอย่างสูงไว้ ณ โอกาสนี้ และผู้วิจัยขอขอบพระคุณทีมวิจัยในชุมชนทุกท่านที่ร่วมกันดำเนิน กระบวนการวิจัย ช่วยกันเก็บรวบรวมข้อมูล วิเคราะห์ตรวจสอบข้อมูลจนสมบูรณ์สำเร็จลุล่วงไปได้ด้วยดี

8. การอ้างอิง

- [1] รายงานการประชุมคณะกรรมการรักษาความมั่นคงและคความสงบเรียบร้อย จังหวัดมหาสารคาม. ครั้งที่ 11/2556.
- [2] สำนักงานป้องกันและปราบปรามยาเสพติด ภาค4, “สถานการณ์ยาเสพติดในพื้นที่ภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนบน ห้วง เดือนตุลาคม 2555-มีนาคม 2556, ขอนแก่น: ส่วนประมวลผลข้อมูลและเฝ้าระวัง สำนักงานป้องกันและปราบปรามยาเสพติดภาค4, 2556.
- [3] สัญญา สัญญาวิวัฒน์. “ทฤษฎีสังคมวิทยา”. คณะรัฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2534.
- [4] ฉัตรทิพย์ นาถสุภา. “วัฒนธรรมหมู่บ้านไทย”: พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพฯ.สร้างสรรค, 2541.